

Milan Vincetič

Jože Snoj: *Kažipotji brezpotij.*

Ljubljana: Nova revija (Zbirka Samorog), 2008.

“Njegovo (Jožeta Snoja, op. p.) lirično mesto v slovenski poeziji, ki si ga je izboril ob osebnostih povojne modernistične struje, ob Zajcu, Strniši, Tauferju in pred prodorom nove 'šalamunovske' poetike, je bilo določeno prav v tem prostoru, v njegovi različici od enih in drugih. Določal ga je, kot je to zmeraj, jezik, organ duše, s katerimi je izrekel bodisi ljubezenske jecljaje ali vzdihljaje duše, ali pa izpisoval neizrabljeno besedišče korenin za izpoved svoje samostalniške samostojnosti,” je zapisal Tone Pavček na zavihku Snojeve jubilejne pesniške zbirke *Dom, otožje* (1994). In zadnje, mislim predvsem na samo Snojevo poetiko, na njegovo zarekanje pri *Besedi*, ki je “spogledljiva in spodmakljiva kot ženska / plitvo globinska, silno milo nevihtna”, velja še zdaj.

Snojev bestiarij sveta, nekoč prežet z neukrotljivo trmoglavostjo Minotavra v blodnjaku (duše), se v tej knjigi nenadoma poleže, hiška postane “pridna”, kajti vanjo se naseli mož “sam v svoji žeji v obstrétu besede” ter pesmi, ki “svojo lastno kri pije in svoje meso jé”. Pesnik nam že na pragu dovoli, kot je zapisal Jaroslav Skrušny v spremni besedi, pokukati v “skrivnostne koticke njegove delavnice, v labirint njegovega poetskega kozmosa, ki se za hipne bliskave utrinke tu-bitu izrisuje na temnem horizontu kaosa ne-bitu”. Toda mož/pesnik še “ima čas / še in še polzjega časa ima”, da se povzpne po lestvi na zid in se zastrmi v hiš(k)o ob cesti, ki “ni kakšno oštevilčeno stanovanje”, saj se ji “prekleta / še kar hlipa, ko se ji oddaljuje” ter izseljuje “v zavezi, z obvezo, proti toku, (ki) je s tokom, ni druge”.

Iz zbirke zato veje bolj sprijaznjenje kot slovo, iz mnogih pesmi pa pozvanjajo pokojni, pa naj gre za pesnikovega bratranca Damijana ali pesniške barde (od Murna do Župančiča, Balantiča, Lorce, Voduška, Strniše ...), ki jim v “duhu prižiga svečo”. In prav zadimljeni, migetajoči soj svečave se razliva po Snojevih krhkih pokrajinah, po dnevih, po katerih

brska kot potrpežljiv arheolog, hkrati pa do bolečine “mikroskopira (lastni) makrokozmos”. In ob tem v pesmi Predstanje pomenljivo piše: “star je že mož, na jesen / izvotljêno deblo / in v grlu mu rojijo čebelje / besede // neugnano med nebom in zemljo / se mu obešajo na usta / in gomazé prek lica // ves že brni / od te lahkokrilo zaupne govornice / ves je že od peloda in jedkega strupa / poln sladkogrenkega meda”.

Snojeve besede so res “čebelje”, saj se vedno znova pre(s)navljajo druga v drugo – zato Snoj uporablja, predvsem zaradi melodičnosti in ritma, ki je grajen na elipsah, samostalniške sintagme, ki delujejo kot krik in zarez; to še gradira samo dramaturgijo izpovedi. Verzi so po večini kratki, in če se vrstica vseeno razširi, je zasekana; pesmi so pisane v modernistični maniri, ločila (vejica, pomišljaji) so uporabljena le razločevalno, uporaba malih črk pa priča, da gre za take lirske izpovedi, v katerih se “vse posamično / iztakne v vsevidno razlit pogled”. Pesmi/kitice so torej večna (ne)predvidljiva notranjščina hiše, v kateri čemi groteskno zamaknjen “mož, ki ima besedo / in beseda ima njega”, da bi se goreče “izgubil v šuštečem kantikumu vseh besed”. In v tej njegovi ekstazi, ki ga je ujela vase in zase, se odvrtijo ekspresivne podobe z mrtvo psico, s kravo, ki jo “s prvim mrazom čaka mesarjev nož”, z mačko, “ki preleze sleme hiše tiholazno”, vanje pa se, tako kot v pomračene hribovske pejsaže, seseda pepel umrlih, ki se oglašajo s še predirnejšim poejevskim nikoli več. Odtekanje časa se zgošča v “volčji strah pred mlajem” ter komaj slutljivo pričakovanje ženske toplote, da bi zaspal skupaj z njo, kot “dve izravnani gladini”.

V tukajšnjih pesnikovih pokrajinah se beseda v prevzetosti spomina prelevi v lorcovsko “moško ciganko” ter zatrepeta v “ves svet, (ki se) mu óži nazaj / v špranjo / v žensko”; sicer pozvanja kot monolog pri “malici samojedca”, ki “ima duh po svoji hiši, ki jo prigrizuje / zraven, / za sêbe”. A hiša zanj le ni opredmetenje bivališča, temveč in predvsem lupina človekove biti. Prav zato ne preseneča, da ni poseljena samo z vonjem otroštva, podobami krajine, dreves in živali, ki se odslikavajo v oknih, ne, Snojeva hiška je gora/stena sveta, pred katero se je nenadoma znašel, a ni mogel stopiti vanjo. Tako v pesmi z naslovom Gmota môre iz sanj pravi: “mož se je znašel pred steno svetà // bilà je gora iz skal / s prividom intarzij iz prameglic / v spominu na prvi vihar / kamenin // za steno je bilà njegova zadnja pomlad // mož je imel ključ / a ni našel vrat – / obrnil se je in ni si upal več / pogledat nazaj // gora pa hodi za njim do dneva današnjega”.

Tako ima Jože Snoj, “bogoiskateljski mož, ki ima v oblasti besedo, in beseda ima v oblasti njega” (Milček Komelj), v rokah ključ, da bi rešil uganko sveta, a ne najde – kot vsi mi – vrat. Skupaj z nami se kot

njegov mož prestopa pred “na Nič prislonjenimi paralelnimi vrati, (ki vodijo) skozi do nekega vrta, nekega s sveto napako v prevodu” ter ostaja poln hrepenenja in dvoma. Ter skušnjave, da bi nekako pokukal skozi ključavnico, v zaodrje sveta, v sanje, ki nas rešujejo, da smo “bolj budno kot drugi Bogu na pragu”, Bogu, ki ga “teši, a ne ozdravi z besedo”, temveč samo reče “tam v zraku pa po snegu zadiši”.

Vse se torej začneja in končuje v čudoviti slepoti, vse je namenjeno “opotekanju od debla do debla v velikanskem krogu”, ki se vselej “konča, kjer se začneja”. Na točki nič, ki zraste v Nič. In pesnik Jože Snoj je pesnik Niča, tako filozofsko-ontološkega kot religioznega. Bog je zanj veliki Nič, a ne neizmerna Praznota, temveč (pre)oddaljena, neotipljivo dorečena Polnost. Najbrž prav zato njegov mož poseda “in malikuje pomlad in moleduje / ojoj / za nov sok”, novo bistvo, ki pa je mi(s)tično samo zato, ker je spretno izmuzljivo. In hote neulovljivo.

Snojeva pesniška zbirka z na videz absurdnim naslovom Kažipoti brezpotij je en sam (zavezni) niz prilik o možu/modrecu (?), ki se je odločil za “oznanila”, saj mu je že zdavnaj pošla moč, da bi prekobil svet. To je pasijon, na katerem se “odrešujoči” ustavlja, da bi se dotaknil velike Resnice o minljivosti, ki je zajeta v dotike od spočetja do “zelene poplave, ki jo uživa in (ki) v žilah ga, da bi / počil / tišči to izobilje”. Izobilje, ki vse je bolj “na ločnici” kot sen, ki ga “muči na visokem pragu budnosti”.

To je zbirka, v kateri se je pesnik odpravil čisto vase, v neobremenjene bivanjske/biografske tolmane, zato zazveni z najvišjim tonom v njegovem opusu. Zbirka, ki bo v generaciji (njegove) “povojne modernistične struje” zaživela najbolj “snojevsko”. In nespregledljivo.